

והיה העקוב למישור... עם הכרת ש"י עגנון בפרס נובל

ש"י עגנון
ישוב: משה נתן

כִּי טני אמונה — לא האמינו, כי דרכים המיד, אנשים פיקחים מאד ומפוכחים — מילאו צחוק סיהם לעצם הרעיון. כל הסובלים מרגשי נחיתות יהודית-גלונית, אף לא העלו אפשרות כזאת על הדעת: פרס נובל לספרות יפה — לסופר עברי? מה פחאדם זה? אנשי הניתוח ה"קרי" וה"השכלתי" ישר" הביאו נימוקי הגיון וגישה "ריאלית" לענין. קודם לכל, — "לא מגיע לנו". מה אנו, "תולעת יעקב", לגבי ענקי תבל, — שגם הם לא זכו בפרס נובל! האם נוכל להשחוח לאחד טולסטוי, ל- וולא, לצ'כוב, לגורקי, לפרוסט או לג'ויס, — אשר איש מהם לא קיבל את הפרס? ולנו? יתנו? יכלום נוכל לעמוד בשורה אחת עם גדולי היצירה הספרותית ש- הוכתרו בפרס — עם אנאטול פראנס ורומיין רולאן וג'. ב. שאן, עם תומאס מאן ופראנסוא מוריאק, וט. ס. אליוט, והאחרים? אין לנו גם מועמד מתאים, — פסקו ה"מבינים" הגדולים, ואם גם יש לנו — איזה מוסד מוסמך יעז להמליץ עלינו בפני האקדמיה השבדית, כאשר נדולה אלנו קבאת-סופרים ולא-אחד רואה עצמו מועמד, "טבעי" לפרס? אם ימליצו, — לפי איזה "מפתח" עשו זאת? סתם ככה, יתנו המלצה, ללא כל "חשבונית" צדדיים, כנהוג אצלנו?

יעור אמרו: אין לנו תרגומים טובים לפרס? זרות מיצירותיהם של זוכי סופרינו, — וכיצד יחליטו חברי האקדמיה המלכותית בשטוקהולם על אחן הפרס הספרותי המכובד ביותר בעולם, אם אין באפשרותם להבין את 'צירתו של סופר עברי, ואם גם יש תרגומים, האם נותנים הם מושג נכון 'יצירתו של הסופר? הנה, ש"י עגנון, למשל: הוא כל כך סגור ומסוגר בתוך זהויה יהודית-גלונית, והוא כל-כך, — ספ- ציפי-יהודי, — עד שבכלל אי-אפשר לתרגם אותו. הנה תירגמו את, "הכנסת לזה" לאנגלית, — ומה יצא מזה? אי מסוגל להבין זאת, גם אם ר' ודיל מדבר — אנגלית?

ולא הבינו, "מומחים" אלה לספרות, כי אותה בריציאלי גליבאית, היא ש- בוש ביצירתו של עגנון, אינה אלא זמל, אינה אלא משל, והיא מקפלת הוכחה עלמות שלמים, והיא לגמרי לא, "פרובינציאלית" יהודית, אלא היא אוניברסאלית, כלל-אנושית, כשם ש- אוניברסאלית היא יפה הקטנה של עגנון, בשפת אמונים, וב"המול של- שום", בשם שאוניברסאלית היא טרזיה של המרס, פירנצה של דאגטה, ו- נציה של שספיר, פראג של קאפקא. יתן גם המרס'הומא הגואני, כתב שפת יוגית, "הרמטית", אשר נבחר בימי סוקראטס ואפלטון לא היתה מ" בנת אלא למשכילי אתונה בלבד, — וכלום קיפחה שפת ארכאית זו משנה אנדולתו של בעל, "אליאס" ו"אודי- עיאה" ו"הן אמרו אלנו הסובבים על עגנון — ששפתו, "קשה" ואינה מוב- נת, וסגנונו, "מישן", כאילו לקוח מספרי יריאים... ובכלל — הוא אינו "מודרני".

ועל הכל — טענו — וזה היה גם הנמוק המכריע בטענתם: פרס נובל לספרות הוא פחות מכל ענין ספ- רותי, והו ענין של פוליטיקה והי- שובים פוליטיים, שאין כל קשר בינם לבין ספרות ויצירה. ענין של לחצים נדריים ושל "יוקרה" מדינית, — פעם היה זה מוסוליני שהפעיל לחץ על אמשלת שבדית, והפרס ניתן — לפי בחירתו ורצונו — לסופרת האיטלי- קית המוכשרת אמנם, אך לגמרי לא- גאונית — גראציה דלדה (מי עוד זכר אותה בימינו?). ופעם היה זה עליטה של פולין פילוסופיק אשר "התעקש" משום מה, שלפולין העצ- גאית, "מגיע" הפרס — אחרי שקיבל אותו כבר הפולני סינקיביץ, עוד לפני שחודשה עצמאותה של פולין, ו- הפרס אמנם ניתן לוולאדיסלב ריי- מונט, לאחר שנפסל ברע האחרון ממש סופר גדול ממנו — סטיפאן ורומסקי, אשר נמצא, "פגם" באחד מספריו — נעימה של שגאת לגרמניה. ופעם היה זה — אם לעבור לשגים האחרונות — בוריס פאסטורנאק שזכה בפרס — אך לא קיבל אותו — לא על שירתו הירית הנפלאה אלא דווקא על הרומאן, "דוקטור זיגואג", — ו- עצם הבחירה הוואת הרגיה מאר את הרוסים והסעירה את הרוחות ברהבי תבל והמשורר עדין הנפש היה ל- מטרתה של הסחה פרועה בארצו, אשר הורידה אותו ביוגן אלי-קבר, ופעם צריך היה, לפי"ם את הרוסים הנר- גים, — ולא נמצא מועמד טוב יותר אלא מיכאיל שלובוב, "הקורב למל" כות", נציגו של הורם השמרני והרי- אקציוני בין סופרי ברית-המועצות, ו- אגב, גם אנטישמי, ולנו דווקא יתנו את הפרס — אמרו חסרי אמונה בתוכנו — לסופר עברי? "שבים יעלו בלחייך" — ציטט מישור מקטני האמונה את הדברים שנאמרו לרי עקיבא בקשר לבואו של המשיח, — וכאן נאמרו הדברים רק כלפי פרס נובל שלעולם לא ימול-ב- חלקנו, כי אין זה — אמרו ציניק- גים; עד שלא ימצאו שופטי הפרס סופר ראוי לפרס נובל במצריים או בסעודיה ובתימן, — אין לנו כל סי- כויים, וכל עוד לא יקבלו הערבים את הפרס, — אין כל מקום לאש- ליות-שואו, כי הליגה הערבית עלולה עוד לחטל, "חרם" על... שבדית, ומי ירצה להסתכן? מעצמות גדולות וחז- קות יותר משבדית הנייטרלית "מת" השבות בגורם הערבי ועושות הכל כדי לרכוש ידיותן של מדינות ערב, — ולמה ירגיון השבדים דווקא את הערבים במתן פרס נובל לסופר עברי בישראל?

מעם, לפני שנים, — הסכירו לנו ה"פיקחים" — כאשר כיון הדיך מרדכי אהרנספיין המנחה, הסופר וה- מבקר העברי מביית-מדרשו של אחד העם, ברינת הראשי של שבדית, והוא

עצמו הפך לאחד מטובי הסופרים ה- שבדיים ומאמני השפה השבדית, — היו עוד אוילי סיכויים כל-שהם, ש- אמנם ניסה פעם ה"רי אהרנספיין, ש- היה פרופסור באוניברסיטת שטוקהולם והיה גם מוכבד מאד בחוגי האקדמיה השבדית, — ניסה, למשש את הדופק" בענין פרס נובל — לביאליק, אבל מאז זרמו הרבה מיט בנחרות שבדית, הדיך אהרנספיין נפטר כבר לפני שנים, — והגורמים הרשמיים שלנו מעולם לא התיחסו ברצינות לעצם ה- רעיון של הפרס לסופר עברי, מה גם כאשר דאג האמרשל המנחה, ש- היה חבר האקדמיה השבדית והיה חסידו של הפרוס, בובר ומשנתו, — הציע לפרס נובל את מורו ורבו, רעיון הפרס לעגנון, גדול סופרי ישר- ראל בדורנו, — לא זכו מעולם ב- תמיכה מספקת מצד הדיפלומאטיה שלנו, והיו גם נציגים שלנו בשבדית שלמן הרגע הראשון התייחסו לענין כולו בוילווול ואף בלעג גלוי.

את הטאנו אנו מזכירים זהיום: כאשר העלינו כאן לראשונה, במדור זה, בסדרת מאמרים, את מועמדותו של ש"י עגנון לפרס נובל ודרשנו תמיכה למועמדותו של סופרנו הגדול מטעם המוסדות האקדמאיים שלנו, הוסימכים להציע מועמד לפרס זה, גם מצד ממשלת ישראל, היה העיתוי ליוזמה זו אומלל למדי, גם אם המוע- אדות עצמה היחה מוצדקת ביותר. זריין לא תם האבל בשבדית אחר יצח הירון ברנאוויט, המקורב למש- אחת המלוכה השבדית, עדיין היה ה- צע טרי — והמומנט הפוליטי ה- הטראגי קילקל את השורה, אבל ה- רעיון כשלעצמו, כיוון שנורק פעם אל חללו של העולם, עשה לו כנפיים, ו- לאט-לאט רכש לו גם תומכים, גם אם לא הודו בכך כפה מלא.

ב-17 בנובמבר 1950, כאשר נודע על הענקת פרס נובל לברטראנד רא- טל — המאתימטיקאי האנגלי הגדול איש-הרוח, הלוחם למען השלום אך לא הסופר, — הודינו בטעות של

היוזמה שלא-בעתה וכתבנו במקום זה, במאמר שהוכתר בכותרת, מדוע ברט- דאגו לאסל דווקא? "עכשיו, כש- הפצע הכאוב הגלוי, כשציר ישראל מקוון פאר בשטוקהולם — "בירת" פרס נובל — והיד המושטח מצדנו לפיוס ולסליחה נתקבלה בחמימות ו- אהרה ע"י מלכה החדש של שבדית, — עתה הגיעה גם שעת הכושר ל- הכין את הקרקע להצגת מועמדה של הספרות העברית לפרס, ויש רק לה- טרע שבהרכבה של הצירות שלנו ב- שטוקהולם חסר הנספה לעניני תר- בות שיהיה מסוגל לעשות את ההכי- גות הדרושות — ע"י הסברה מקיפה בעתונות השבדית, ע"י הזמנת תר- גומים מתאימים, השפעה אישית וכו', כי דווקא עכשיו, לאחר הפיוס עם שבדית, מתקבל מאד על הדעת שה- אקדמיה המלכותית בשטוקהולם תקצה לעשות את ה'סיסה ולהעניק את הפרס לסופר ישראלי — עברי".

וביחס למועמד, כתבנו באותו מא- מר: "ישנם בימינו כמה סופרים ו- משרדים עבריים הראויים לכל הדעות לפרס נובל, אך יש, לדעתנו, סופר אחד, שברוחו ההומאנית, בכשרונו האפ-י, בחוכמו היהודי-האוניברסאלי, בגישו הדתי-השמרני האופי, את יצי- רתו, בויקתו לעבר וברוח השלוה ההומריית, הקרובה ביותר ל- לבם של שופטי הפרס, — יש לו סיכויים גדולים ביותר לקבלת הפרס, בתנאי שהדבר יוכן מצדנו בצורה ה- נכונה ובעוד מועד. סופר זה הוא — שמואל יוסף עגנון".

ששעשרה שנה חלפו מאז נכתבו דברים אלה — ואשרינו שזכה עגנון אשוינו שזכינו בסופר גדול כעגנון המוכתר עתה בפרס נובל, כבוד גדול הוא לנו ולכל בית ישראל, כי נת- קיימה הנבואה, — והיה העקוב ל- מישור, פסוק זה מזוהו של ישעיהו בן-אמון, אשר סופרנו הגדול אימץ אותו להכתיר בו את אחד מטיפוריו הראשונים, אחת מאבני-התן בכתר יצירתו הגאונית.